

อัตลักษณ์ตำบลห้วยม้า

ห้วยม้าถิ่นน่าอยู่	อยู่ข่าวพันธุ์ดี
วัฒนธรรมเป็นศรี	ของดีมีอนแก้ว
เพริศแพรวสายธารา	ปวงประชาเป็นสุข

โดย กองการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม

องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยม้า ร่วมกับ สภาวัฒนธรรมตำบลห้วยม้า
อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

อัตลักษณ์ตำบลห้วยม้า อำเภอเมือง จังหวัดแพร่

๑. คำขวัญตำบลห้วยม้า

ห้วยม้าการเกษตรยั่งยืน ผืนแผ่นดินมหัศจรรย์ม่อนแก้ว
เพริศแพรวแหล่งวัฒนธรรม สืบสานนำวันกตัญญู
ส่งเสริมแหล่งเรียนรู้ มุ่งสู่การพัฒนา

๒. ข้อมูลพื้นฐาน

ตำบลห้วยม้า พื้นส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม มีพื้นที่ ประมาณ ๔๕.๒๗ ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ ๒๘,๒๙๔ ไร่ โดยอยู่ห่างจากอำเภอเมืองแพร่ ไปทางทิศเหนือ ประมาณ ๑๗ กิโลเมตร ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๑๓๔ ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ ๕๙๐ กิโลเมตร มีหมู่บ้านทั้งหมด จำนวน ๑๔ หมู่บ้าน สำหรับทางทิศตะวันออกเฉียงใต้มีลักษณะเป็นภูเขาสูง พื้นที่ใช้ในการเกษตร เช่น ทำนา ปลูกพืชไร่ ประชากรส่วนใหญ่จะตั้งหลักแหล่งที่อยู่อาศัยในพื้นที่ราบลุ่ม มีแหล่งน้ำที่สำคัญ คือ ลำน้ำห้วยม้าและลำน้ำแม่หล่าย

จำนวนหมู่บ้านและจำนวนประชากร ในเขตตำบลห้วยม้า มี ๑๔ หมู่บ้าน ดังนี้

หมู่บ้าน	ชื่อหมู่บ้าน	พื้นที่	ห่างจาก อำเภอ (กม.)	จำนวน ครัวเรือน	จำนวนราษฎร (คน)		
		(ตร. กม.)			ชาย	หญิง	ทั้งสิ้น
หมู่ที่ ๑	วังเย็น	๑	๑๕	๑๖๘	๒๖๖	๒๘๖	๕๕๒
หมู่ที่ ๒	ห้วยสูง	๑	๑๕	๑๕๖	๒๒๒	๒๓๘	๔๖๐
หมู่ที่ ๓	ห้วยม้า	๓	๑๖	๒๓๓	๓๑๔	๓๐๒	๖๑๖
หมู่ที่ ๔	ปง	๔	๑๘	๑๗๗	๒๖๖	๒๖๙	๕๓๕
หมู่ที่ ๕	ศรีสิทธิ์	๒	๑๗	๒๓๑	๓๗๒	๓๖๕	๗๓๗
หมู่ที่ ๖	ทุ่งล้อม	๑๑	๑๖	๑๘๕	๑๘๘	๒๒๒	๔๑๐
หมู่ที่ ๗	ห้วยหอย	๓	๑๗	๑๒๑	๑๘๙	๑๖๗	๓๕๖
หมู่ที่ ๘	ปง	๓	๑๘	๒๓๕	๓๘๗	๓๗๒	๗๕๙
หมู่ที่ ๙	ทุ่งล้อม	๒	๑๗	๑๕๒	๑๖๓	๒๑๘	๓๘๑
หมู่ที่ ๑๐	ปง	๒	๑๗	๙๗	๑๔๖	๑๕๖	๓๐๒
หมู่ที่ ๑๑	ห้วยม้า	๗	๑๗	๑๔๗	๑๖๗	๑๖๖	๓๓๓
หมู่ที่ ๑๒	ปง	๒	๑๘	๘๔	๑๒๕	๑๒๗	๒๕๒
หมู่ที่ ๑๓	ห้วยม้า	๓	๑๖	๑๓๔	๒๐๗	๒๔๐	๔๔๗
หมู่ที่ ๑๔	ห้วยม้าพัฒนา	๑	๑๖	๑๓๓	๑๘๔	๒๐๕	๓๘๙
รวม ๑๔ หมู่บ้าน		๔๕		๒,๒๕๓	๓,๑๙๖	๓,๓๓๓	๖,๕๒๙

หมายเหตุ : จำนวนประชากร ที่มีอยู่จริงตามข้อมูลสถิติ ณ เดือน กันยายน ๒๕๖๑

๓. อาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับตำบลตำหนักธรรม	อำเภอหนองม่วงไข่
ทิศใต้	ติดต่อกับตำบลน้ำคำ	อำเภอเมืองแพร่
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับตำบลบ้านเวียง	อำเภอร้องกวาง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับตำบลแม่หล่าย	อำเภอเมืองแพร่

๔. ข้อมูลด้านการปกครอง

แบ่งการปกครองออกเป็น ๑๔ หมู่บ้าน มีกำนันเป็นหัวหน้าปกครองสืบต่อมา ประกอบด้วย

๑. นายเชย ม้าชัย
๒. นายทรง ชัยสุรัตน์
๓. นายเงิน ชัยณรงค์พันธุ์
๔. นายนุช มะยาระ
๕. นายผิน สิงห์เทพ
๖. นายประทวน อินยะ
๗. นายมนู มะหิงษา ปัจจุบัน

องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

๕. สำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยม้า ตั้งอยู่ หมู่ที่ ๑๑ ตำบลห้วยม้า อำเภอ เมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ซึ่งมีนายกองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยม้า ดังนี้

๑. นายนุช	มะยาระ	พ.ศ.๒๕๔๐ – ๒๕๔๒	ประธานกรรมการบริหาร
๒. นายถวิล	ม้าแก้ว	พ.ศ.๒๕๔๒ – ๒๕๔๔	ประธานกรรมการบริหาร
๓. นายนุช	มะยาระ	พ.ศ.๒๕๔๔ – ๒๕๔๖	ประธานกรรมการบริหาร
๔. นายนุช	มะยาระ	พ.ศ.๒๕๔๖ – ๒๕๔๘	นายก อบต.
๕. นายจุลศักดิ์	ขุนชะยา	พ.ศ.๒๕๔๘ – ๒๕๕๒	นายก อบต.
๖. นายผิน	สิงห์เทพ	พ.ศ.๒๕๕๒ – ปัจจุบัน	นายก อบต.

๖.สถานที่ที่มีความสำคัญในตำบลห้วยม้า

๑. สถานที่สำคัญทางพุทธศาสนา

๑.๑ วัดสุนทรนิवास ตั้งอยู่หมู่ที่ ๓ ตำบลห้วยม้า พุทธศาสนิกชนในหมู่ที่ ๓, ๑๑, ๑๓ และหมู่ที่ ๑๔

๑.๒ วัดพงษ์ชัย ตั้งอยู่หมู่ที่ ๔ ตำบลห้วยม้า พุทธศาสนิกชนในหมู่ที่ ๔,๘,๑๐,๑๒ และหมู่ที่ ๗

๑.๓ วัดศรีสิทธิ์ ตั้งอยู่หมู่ที่ ๕ ตำบลห้วยม้า พุทธศาสนิกชนในหมู่ที่ ๕

๑.๔ วัดทุ่งล้อม ตั้งอยู่หมู่ที่ ๖ ตำบลห้วยม้า พุทธศาสนิกชนในหมู่ที่ ๖,๙ และหมู่ที่ ๒ บางส่วน

๑.๕ วัดวังเย็น ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ ๑ ตำบลห้วยม้า พุทธศาสนิกชนในหมู่ที่ ๑

๑.๖ โบสถ์คริสต์จักรกรมพระคุณ หมู่ที่ ๕

๒. สถานที่เกี่ยวกับการศึกษา

๒.๑ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน ๒ แห่ง

๒.๑.๑ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อบต.ห้วยม้า

หมู่ที่ ๑๑

๒.๑.๒ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านปง

หมู่ที่ ๔

๒.๒ โรงเรียนประถมศึกษา จำนวน ๓ แห่ง

๒.๒.๑ โรงเรียนบ้านห้วยม้า (สุนทรนิวาส)	หมู่ที่ ๓
๒.๒.๒ โรงเรียนบ้านปง (ป้อมประชาชนกุล)	หมู่ที่ ๔
๒.๒.๓ โรงเรียนวัดทุ่งล้อม (ทองประชาชนุเคราะห์)	หมู่ที่ ๖

๒.๓ โรงเรียนมัธยมศึกษา จำนวน ๑ แห่ง

๒.๓.๑ โรงเรียนห้วยม้าวิทยาคม	หมู่ที่ ๑๑

๒.๔ ศูนย์ กศน.ตำบลห้วยม้า

หมู่ที่ ๖

๓. ฅาปนสถาน จำนวน ๕ แห่ง

๓.๑ ฅาปนสถานบ้านวังเย็น	ตั้งอยู่ หมู่ที่ ๑
๓.๒ ฅาปนสถานบ้านห้วยม้า	ตั้งอยู่ หมู่ที่ ๒
๓.๓ ฅาปนสถานบ้านศรีสิทธิ์	ตั้งอยู่ หมู่ที่ ๔
๓.๔ ฅาปนสถานบ้านปง	ตั้งอยู่ หมู่ที่ ๘
๓.๕ ฅาปนสถานบ้านห้วยหอย	ตั้งอยู่ หมู่ที่ ๑๐

๔. สาธารณสุข

๔.๑ โรงพยาบาล จำนวน ๒ แห่ง

๔.๑.๑ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลห้วยม้าบ้านศรีสิทธิ์ หมู่ที่ ๕

๔.๑.๒ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลห้วยม้าบ้านห้วยสูง หมู่ที่ ๒

๕. ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

๕.๑ สถานีตำรวจ จำนวน ๑ แห่ง

๕.๑.๑ สถานีตำรวจภูธรห้วยม้า

๖. สถานที่ท่องเที่ยว

- วนอุทยานม่อนแก้ว-ม่อนเต็ง ตั้งอยู่ หมู่ที่ ๑๐ ตำบลห้วยม้า อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

ข้อมูลคณาสมอง สภาวัฒนธรรมตำบลห้วยม้า
จากมติที่ประชุมคณะกรรมการสภาวัฒนธรรมตำบลห้วยม้า
ได้มีมติรวบรวม ภูมิปัญญา ไว้ดังนี้

๑. ประเภทพิธีกรรม

๑.๑ การส่งเคราะห์

๑.๑.๑ ผู้ให้ข้อมูล พ่อคำมูล วงศ์ศิริ อายุ ๘๒ ปี บ้านเลขที่ ๔๔ ม.๒ ต.ห้วยม้า อ.เมือง จ.แพร่

๑.๑.๒ ความเป็นมา การส่งเคราะห์แต่ก่อนนั้นผู้ที่ไม่ค่อยสบายหรือว่าได้รับบาดเจ็บหรืออุบัติเหตุมักไปดูหนังสือว่าเกิดในเดือนใดปีใดมีเคราะห์หรือไม่มีเคราะห์มีแต่โชค ถ้ามีเคราะห์ส่งเสียหรือผู้ที่กำลังเดินทางไปทำการงานที่ได้รับงานใหม่ก็ส่งเคราะห์เสียก่อน อันหมายถึงผู้ที่จะไปทำงานต่างถิ่นต่างบ้านหรือต่างจังหวัด

๑.๑.๓ เป็นพิธีกรรมเพื่อ ลดเคราะห์ ไม่ให้มีเคราะห์ให้ชีวิตราบรื่น มีแต่ความสุข ความเจริญ ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ อยู่เย็นเป็นสุข ผู้ที่จะส่งให้ไปดูหนังสือก่อนถ้ามี เคราะห์ส่งไม่มีก็ไม่ต้องส่ง ดูตามปี เดือน วัน เกิดปีใด อายุเท่าใด เป็นต้น แล้วเปิดดูตำรา

๑.๑.๔ ของที่ใช้ประกอบพิธี ก็ทำสะดวกขึ้นอันหนึ่ง อันนี้เคราะห์ตกตัว แบ่ง สะตวงเท่าคืบของผู้ส่ง เครื่องส่ง ก็มี หมากกำ บู่ใบ แก่งส้ม แก่งหวาน เครื่องนี้ ทุกอัน พริกปลาร้า เกลือ ข้าวปั้น กล้วยหนวย รูปคนผู้หนึ่ง รูปดอกหนึ่ง ส้มป่อย เอาขนาดหนาม พุทธาเราเรียกว่ามะตัน เอาจุ่มปัดใส่สะตวง ส่วนสะตวงนั้นเอาใบมะเดื่อปองรองสะตวงเสียให้มันปอง มันผิวไปเขาว่าอย่างนั้นในตำรา

๑.๑.๕ การส่งเคราะห์มี ๒ ประเภท คือ เคราะห์ตั้ง ๙ และเคราะห์ตกตัว เคราะห์ตั้ง ๙ แบ่งสะตวง ๙ อัน เคราะห์ตกตัวอันเดียว เคราะห์ตั้ง ๙ ส่งได้ทั้งครอบครัว

๑.๑.๖ ผู้ที่ทำการส่งเคราะห์คือ ผู้ที่อ่านภาษาล้านนาและอ่านหนังสือคล่อง ส่วนมากเป็นมรรคทายกวัด

๑.๑.๗ คำส่งเคราะห์ คำส่งเคราะห์เป็นภาษาล้านนา ถ้าเขียนภาษาไทยมันไม่ถูกมันเพี้ยนไปหมดภาษาล้านนามันตรงตัวภาษาไทยมักแปลออกไปจากล้านนา คำส่งเคราะห์ของ แต่ละคนคงไม่เหมือนกันบางคนเป็นภาษาล้านนา บางคนเป็นภาษาไทยของผมเป็น ภาษาล้านนา แต่ตัวอย่างจะเขียนเป็นภาษาไทยดังนี้

สลิสวัสดิ์ไชยะสัปะสัตถุ วิมาสันตุ วันนีกี้เป็นวันดี เป็นวันสลิอมะริชชโชค จุสลิวัน
หมั้นเตียงตีมา ผู้ข้าจกส่งเคราะห์ชั่วช้าที่ออกจากพรากไปเสียจากต้นตัวแห่ง นาย-นาง
(ชื่อผู้ให้ส่งเคราะห์) เสียแต่วันนี้ ถูกเคราะห์ปี เคราะห์เดือน เคราะห์วัน เคราะห์ยาม ก็หือตกไปเสียจากต้นตัวแห่ง..... เสียวันนี้ ดูเคราะห์รามภาวะพายหลังก็หือตกไปวันนี้ ถูกเปยชิภัยหือตกไปวันนี้ ปาเปยชิรายสิบห้าก็ หือตกไปวันนี้ ถูกภัยยะใหญ่ชาวห่าก็หือตกไปวันนี้ ถูกเคราะห์ชั่วช้าสามสิบ

สอง ก็หือตกไปวันนี้ ถูกช้างชนภัยก็หือตกไปวันนี้ ถูกจ้งไรนางแฝด ถูกปัดแฝดนางผา ก็หือตกไปวันนี้ ถูกผีจ้งไรอยู่จนขวัญไปก็หือตกไปวันนี้ ถูกผีจตตลใจก็หือตกไป วันนี้ ถูกผีชีไข้อยู่คิงลิเปียรเจ้าก็หือตกไปวันนี้ ถูกกาซัดใจป็น้องเปื้อน บ้านก็หือ ตกไปวันนี้ แรกแต่หนีไปเมื่อหน้า แรกแต่หนีไปเมื่อหน้า จุ่งหือปีเตอร์ะยศใหญ่ สะมะสลิสิทธิโชคมรวล จุ่งหืออยู่สวีตดีเตียงเต้าตรามร้อยขาววมข้าววะชา สัมปฏิปีมวลมาก หายสะปะโทษ สะปะไซ้ เคราะห์ร้ายโรคา หือมีเตอร์ะเจ้มกล้า ลือได้ฟ้ายามสัตถุ จุ่งจักมีเตียงแต่ดีหลี สับปะกิจจิมะโนรัมมะธาส้วหาย

๑.๒ การสู่ขวัญ

ผู้ให้ข้อมูล นายเฉลิม ทะตัน อายุ ๔๘ ปี ที่อยู่ ๑๑๕ ม.๕ ต.ห้วยม้า อ.เมืองแพร่ จ.แพร่

๑.๒.๑ ความเป็นมา แต่ก่อนเล่นปู้ยาต่ายาย มักเอาขวัญให้กับผู้ที่หากจากไข้ใหม่ผู้ที่ผ่าตัดมาใหม่ และผู้ที่มีประสพอุบัติเหตุทำให้ขวัญสะดุ้งตกใจ และเมื่อเสร็จจากไปทำสงครามมาใหม่หรือหายจากบ้านไปนาน ๆ มักเอาขวัญเสีย

๑.๒.๒ เป็นพิธีกรรมเพื่อให้อยู่ดีมีความสุข หลับดี นอนดี กินข้าวรา น้ำลง นอนไม่สะดุ้งตกใจ เพื่อเป็นการเรียกขวัญเข้ามาอยู่กับเนื้อกับตัว

๑.๒.๓ ของที่ใช้ประกอบพิธี มีฝ้ายมงคล ส่วนมากจะมี ๙ เส้น ข้าวปั้น กล้วยหน่วย ไข่ต้ม ไก่ต้ม ข้าวต้ม ข้าวหนม แว่นหวี อมเหมี้ยง บุหรี่ อันนี้สู่ขวัญชาวบ้าน ส่วนเอาขวัญนาคนั้น เขาจะมีขันศรีสวยมก ส่วนมากจะจ้างช่างมาตกแต่ง ส่วน เครื่องก็คล้าย ๆ กัน

๑.๒.๔ การสู่ขวัญมี ประเภท คือ ที่ใหญ่ ๆ คือ เอาขวัญนาค การเอาขวัญที่รู้จักมี ๓ ประเภท ได้แก่ ๑. เอาขวัญนาค ๒. เอาขวัญชาวบ้าน ๓. เอาขวัญแต่งงานบ่าวสาว และอีกอย่างหนึ่งบ้านเราเมื่อมีการตายจากกัน เมื่อฌาปนกิจศพแล้ว มักเอาขวัญ สู่ขวัญปัดเคราะห์หมัดมือกันเสีย โดยเฉพาะลูกหลานญาติพี่น้องผู้ตาย ส่วนมากมักจะ เป็นลูกหลานที่อยู่บ้านภายในหลังคาเดียวกันกับผู้ตายนั่นแหละ มักเอาขวัญสู่ขวัญ และก็ปัดเคราะห์หมัดมือกันเสียเป็นส่วนใหญ่

๑.๒.๕ ผู้ที่ทำการสู่ขวัญคือ ส่วนมากมักเป็นมรรคทายก หรือว่าอาจารย์วัด เป็นผู้ทำการสู่ขวัญ

๑.๒.๖ คำสู่ขวัญมีว่า อะจะสุ อะจะใจโย อะจะในวันนี้ก็เป็นไชยะคติโชคกว้าง อะจะ สุมังคะโล วันนี้ก็เป็นวันมงคลโชคกว้าง อะจะสิทธิลาภ วันนี้ก็เป็นสิทธิลาภะใหญ่กว้าง อะจะอุตตโม วันนี้ก็เป็นวันอุดมยิ่งโยชน์ ล้าเลิศยิ่งกว่า ขงจุมนี้ตั้งปวันเป็นเก้า ครูปาบ่อหมอเฒ่า อันจางเล่าเอาขวัญ จุ่งมาพลันอย่าจ้า จุ่งมาพลันอย่าจ้า จุ่งไปตวยเอาขวัญเจ้ามา จุ่งไปตวยหาตุ้กสะหอรอกอันมีปายนอกจักรวาล ในหิน บพานปากกว้างตีข้างแม่น้ำอะโนมา ตีดินเขาเสนโรสด้าน อันตั้งอยู่เหนือหลังจ้าง ตัวชื่อมนโสภาก็ขอครูปาไปก็ก้มมาหือได้เขาสะสอดได้แล้วนำมา แม่นว่าขวัญเจ้า อยู่สร้างวิมานคำ ก็ขอครูปาไปก็ก้มมาหือได้เขาสะสอดได้ แล้วนำมาหือมาอยู่กับ กายาหนุ่มเนื้อเจ้าอย่าฟังว่าจักริบละจาดเจ้าหมู่ วงศา จุ่งมาอยู่กับบิดามารดา ป็น้องเจ้า วังบอดันแก่เฒ่าเจ้าอย่าฟังว่าจักริบลาหนี หือขวัญเจ้ามาอยู่สวีตดีอ่อนเนื้อ ขวัญเจ้าจุ่งมาจิมเนื้อเล่ากับตันขวัญเจ้าอย่าไปแววนอยู่อากาศกว้าง ขวัญอย่า ไปชี้จ้าง ม้าจนหลักจนตอ ขวัญเจ้าอย่าไปจากพ่ออยู่จิมหมู่ผีเสื้อ ขวัญเจ้าอย่าไป อยู่ไร้นือหากินแล้ว ขวัญอย่าไปอยู่จิมแหลว ขวัญเจ้าอย่าไป อยู่จิมนกแซว กล้างปากกว้าง ขวัญเจ้าอย่าไปอ้างเล่นเมืองผี ฯลฯ

๑.๓ การเลี้ยงผีปู้ย่า / ผีเฮือน

๑.๓.๑ ผู้ให้ข้อมูล คือ พ่อคำมูล วงศ์ศิริ อายุ ๘๒ ปี บ้านเลขที่ ๔๔ ม.๒ ต.ห้วยม้า อ.เมือง จ.แพร่

๑.๓.๒ ความเป็นมา สมัยแต่ก่อนเขาเล่ากันสืบต่อกันมา การเลี้ยงผีปู้ย่า หรือผีเฮือน ส่วนมากจะเป็นผู้สูงอายุหรือคนเฒ่าคนแก่ที่เป็นเครือญาติกันส่วนมากมักจะเป็นญาติฝ่ายหญิงที่มีลูก ๆ ก็ติดตามกันมาโดยมิได้ขาด ส่วนผู้ชาย เมื่อสิ้นอายุ แล้วลูก ๆ ก็จะไปตามญาติทางฝ่ายหญิงคือแม่เสียเป็นส่วนมากหรือเป็นไปหมด คือ ไปทางญาติฝ่ายแม่ส่วนพ่อก็จบที่นั่นหมด

๑.๓.๓ เป็นพิธีกรรมเพื่อ เพื่อสืบเชื้อวงศ์ตระกูลเป็นส่วนใหญ่ ส่วนมากผู้หญิงนามสกุล มักหายเลยสืบสานทางผีปู้ย่า ส่วนผู้ชายนั้นนามสกุลไม่หายเมื่อมีลูก เลยขาดทางผีปู้ย่า คงจะเป็นเช่นนี้กระมัง “อันนี้ข้อคิดของกระผมเอง”

๑.๓.๔ ผู้เข้าทรงจะต้องมีลักษณะ จะเป็นหญิงหรือชายก็ได้ เป็นคนที่ร่างกายแข็งแรง ส่วนมากผีปู้ย่าหรือผีเฮือนมักจะเข้าสิงโดยไม่รู้สึกรู้สีกตัว บางคนเมื่อผีสิงแล้วสูบบุหรี่ ทั้ง ๆ ที่เกลียดบุหรี่ที่สุดไม่เคยสูบและกินเหล้าทั้งๆที่ไม่เคยดื่มเหล้าเมื่อผีออกแล้วคนทรงไม่มีการเมาแม้แต่น้อยก็น่าแปลก

๑.๓.๕ ของที่ใช้ในการประกอบพิธี มีขันตั้ง หมาหัว ปูมัด ผ้าขาว ผ้าแดง รูป ๘ คู่ เงิน ๓๖ บาท เงินนี้ภาษาผีปู้ย่าเรียกแถมอย่างว่า ดอกแก้ว ดอกขาว ผ้าทรง เรียกว่าเปลือกผีปู้ย่าเรียก ส่วนผ้าทรงนั้น แต่ละคนจะไม่เหมือนกัน ส่วนทรงของ เทวดานั้นแต่งชุดขาว นอกนั้นเขียวบ้างลายบ้าง ไม่เหมือนกัน มีจ้าวหรือดาบก็ได้ มีสาด หมอน สะลี่ อันนี้เอาไปบนหอพร้อมสิ่งของผีเลี้ยงหรือสังเวย จะเป็นหมู ไก่ แล้วแต่ แต่ละปีจะมีพิธีดังนี้ เลี้ยงไก่ สองปี ปีที่สามเลี้ยงหมู ส่วนมากจะเป็น เดือน ๖ เหนือ ขึ้นหรือแรม ๑๑ ค่ำ บางคนก็เป็นเดือนขึ้น บางคนก็เป็นเดือนแรม ก่อนที่จะเลี้ยงก็ไปเก็บสตางค์ชื่อของที่จะเลี้ยงถ้าเลี้ยงไก่อีกเก็บน้อย ถ้าเลี้ยงหมูก็เก็บ มาหน่อย ถึงวันเลี้ยงบางคนเอาข้าวสุกจากบ้านมารวมกันที่บ้านเจ้าผีปู้ย่า ส่วนทรง ผีปู้ย่าตอนกินข้าว จะเอาจ้าวหรือดาบ แกว่งบนอาหารมากิน

๑.๓.๖ ข้อดีของการเลี้ยงผีปู้ย่า / ผีเฮือน ข้อดีก็เพื่อเป็นการรวมญาติพี่น้อง ไม่ให้แตกแยกกัน โดยมารวมตัวกันที่เฮือนแก้ว ถามสาละทุกข์สุขดิบกัน บางคนอยู่ต่างจังหวัด บ้างต่างอำเภอ บ้างต่างตำบลบ้าง เมื่อถึงวันนั้นมา พวกเขา ก็จะเดินทางมาจนได้ โดยเอาเงินมารวมกันเพราะอยู่ไกลมิได้ไปเก็บเอง ต่างคนก็ต่างนึกและพูดถึงเสมอ เมื่อใกล้ถึงวันเลี้ยงผีบางคนจะมีพวกญาติ ๆ เยอะมาก โดยทรงที่ลงมีเป็น ๙ ทรง ๑๐ ทรง เลยทีเดียวก็มีแต่บางคณะทรงไม่มี เพราะทรงเก่าตายเป็นผีเลยไม่เข้ามาสิง อีก บางคณะก็มีเพียงทรงเดียวบางคณะทรงเป็นผู้ชาย บางคณะทรงเป็นผู้หญิง เครื่องแต่งกายทรงนั้นจะมีคนคอยเปลี่ยนถ่ายเขาเรียกว่ากำลังคอยติดตามทรงไป ทุกที่ทุกแห่ง

๑.๔ การส่งอุบาทก์

๑.๔.๑ ผู้ให้ข้อมูล พ่ออาจารย์ปัน ชลธาร บ้านเลขที่ ๕๗ หมู่ ๑๓ ต.ห้วยม้า อ.เมืองแพร่ จ.แพร่

๑.๔.๒ ความเป็นมา คือเป็นการขับสิ่งชั่วร้ายให้หนีไป คนเฒ่าคนแก่เขาพูดว่า คนที่ฝันว่า ฝันหล่น (ฝันหลุด) ฝันดำปอยบวชคนนั้นคนนี้ หนึ่งข้าวแดง ฝันไฟไหม้บ้าน วัว ควายนอนขึ้นหมา หมูเกิดลูกเป็นคน คนเกิดลูกเป็นหมู วัวควายสอดแหล่ ไม่ยอม นอน เดินวนเขียนตลอดทั้งคืน อันนี้แหละ เขาคิดว่าเกิดอุบาทก์ขึ้น เมื่อเกิดขึ้นกับครอบครัวใด ก็เกิดอุบาทก์กับครอบครัวนั้น

๑.๔.๓ เป็นพิธีกรรมเพื่อ ขับเกลาร้ายชั่วร้ายให้กลายเป็นดี เพื่อให้พ้นเคราะห์พ้นโศก พ้น จากภัยอันตรายทั้งหลายทั้งปวง ให้อยู่ดีมีความสุข ปราศจากโรค ภัยไข้เจ็บ เป็นต้น

๑.๔.๔ ขอบที่ใช้ในการประกอบพิธี โดยเอาก้านกล้วยมาทำเป็นเสตวง กว้างเท่าศอกของพ่อเจ้าเรือน มีข้าว ๕ ก้อน ข้าวดำหนึ่ง แดงหนึ่ง เหลืองหนึ่ง โดยข้าวขาวนั้นมี ๕ ก้อน ดอกไม้ขาว ๕ ดอก ดำหนึ่ง แดงหนึ่ง เหลืองหนึ่ง อย่างละดอก ช่อแดง ๔ ช่อ ช่อเหลือง ๔ ช่อ แก้งส้ม แก้งหวาน อย่างละ ๔ สัตว์ตัวใดมากกระทำให้เป็นเหตุ

ก็ให้ปั้นรูปสัตว์นั้นใส่เสตวง รูปคนผู้หนึ่งเอนั่ง กลางเสตวงนั้นมีหอกดาบ กัง ปืน ลูกไม้ ส้มหวาน รูปหนึ่งดอก เบี้ยหนึ่งลูก หมากกำ ปูใบ ข้าวห่อหนึ่ง หมากแก้ว หมากเขือ น้ำ ผัก พริกขิง เกลือ ถ่านไฟตั้ง นิล ใส่พร้อมเมื่อเกิดหนึ่งข้าวแดงก็ เอาข้าวแดงใส่เสตวงนั้นด้วย

๑.๔.๕ คำส่งอุบาทก์ มัณมี ๓ วรรค วรรคต้นว่า มะไชยะสะลี จะโต เทวราชา อิศนา
สังกิตะ ยุอุปปะกะปาหะนะยะตะหลี เนตะพลาเยเอหิ อาภัสสันตุ ตะลีปะลายันตุ สวาหะ วรรค
สองว่า โอมธรรณี อุปาทายะตะหลีปะรายันตุ โอมอัทธังฉายะอุปาทา ยะ ตะหลี ปะรายันตุ โอมชะร่า
อุปาทายะ ตะหลีปะรายันตุ โอมก่ำสังยะจะหลีปะ รายันตุ โอมสิทปาตา จะตุก่ำตากะสิกะราวัสสะ
อุปาทายะตะหลี ปะรายันตุ สัมปะตาโอม เนสนายะ สะวาหะ โอมหะนายะ สวาหะ โอมปุยะ สะ
วาหะ วรรคสามว่า ปุทโธจะมัสสัมโม เสตโก สาธิมุตโต พะโกยะเม จะกะวัปปะติ อุปปริหะวัตติ
ธานะ อะกะเนยโยจะ กัสสะโป ราชุโล เจวะอิสานะ สะเปเต
พุทมังกะลาโย ยะตว่าบุชิตโต โลเกนิตุโข นิ รุปะละโว มะหาเตโช สะปะตา โหติไชยะ โสตะถึง พะวิน
ตุเม (จบ)

๑.๕ การขึ้นตัวตั้งสี่

๑.๕.๑ ผู้ให้ข้อมูล พ่ออาจารย์ปัน ชลธาร บ้านเลขที่ ๕๗ หมู่ ๑๓ ต.ห้วยม้า อ.เมืองแพร่ จ.แพร่ความเป็นมา ตั้งแต่ปู่ย่าตาทวดหลายร้อยปีมาแล้ว การที่คนเราจะทำการมงคลใด ๆ ไม่ว่าจะเป็น
แบ่งบ้าน ขึ้นบ้านใหม่ ทำบุญเป็งปู้ด บวชพระ และงานประเพณีต่าง ๆ และเทศกาลต่าง ๆ บาง
ครอบครัวเป็นประจำ ๓ ครั้ง ๒ เดือนครั้ง ฯลฯ เพื่อความ ปลอดภัยทุกคน

๑.๕.๒ เป็นพิธีกรรมเพื่อ เมื่อจะมีงานต่าง ๆ ในงานมงคล ของที่ใช้ในกาประกอบพิธี ทำที่ไหน
สถานที่ต้องการ อาธิ ที่จัดงานใหม่ ฯลฯ ทำเวลาใด ตอนเช้า ๕ - ๖ โมงเช้า ก่อนจัดงาน ๑ วัน
ตัวอย่าง มีงานวันที่ ๒๖ ก็ทำพิธี ๒๖ ตอนเช้า หรือวันที่ ๒๕ ตอนเช้า

๑.๕.๓ คำขึ้นตัวตั้งสี่

ดาวตั้งสี่ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ดาวจตุโลกบาลตั้งสี่” จัดเป็นเทวดาจำพวกหนึ่ง ที่คอยรักษาทุกข์สุขของมนุษย์โลกทั้งสี่ทิศ และทำหน้าที่ป้องกันอันตรายที่จะเกิดแก่ มนุษย์โลก ทั้งอำนวยความสะดวกความสุขความเจริญให้แก่มนุษย์โลกทั้งหลายอีกด้วย ดาวจตุโลกบาลหรือดาวตั้งสี่นี้ มีรายนามดังนี้ ดาวกุมเวร (บางแห่งเรียกว่าดาวเวสสุวรรณ) มีหน้าที่รักษาอยู่ทางทิศอุดร (ทิศเหนือ) มีพวักยักษ์เป็นบริวาร ดาวระตะรัฏฐะ มีหน้าที่รักษาอยู่ทางทิศบูรพา (ทิศตะวันออก) มีพวกคน ธรรม์เป็นบริวาร ดาววิรุฬหก มีหน้าที่รักษาอยู่ทางทิศทักษิณ (ทิศใต้) มีพวกอสูรเป็นบริวาร ดาววิรุฬปักข์ มีหน้าที่รักษาอยู่ทางทิศประจิม (ทิศตะวันตก) มีฝูงนาคเป็น บริวาร ดาวจตุโลกบาล หรือ ดาวตั้งสี่นี้ มีพระยาอินทราธิราชเป็นประธาน มีธรรมเนียมว่า เมื่อเราจะมีการทำงานมงคลใด ๆ เช่น แปะบ้านใหม่ขึ้นบ้านใหม่ ทำบุญแก้ขันธ์บูชพระ ฉลองวัดวาอาราม และงานประเพณีต่าง ๆ เช่น งานพิธีสักการบูชาเสาอินทขิล และในเทศกาลตรุษสงกรานต์ ก็มักจะมีการทำพิธีขึ้นดาวตั้งสี่ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว และเพื่อป้องกัน ภัยอันตรายต่าง ๆ เครื่องบูชาก็มีขนม ของคาว – หวาน บุหรี่ หมากพลู เมี่ยง กล้วย – อ้อย ช่อตุง อย่างละ๔ มี รูปเทียนบรรจุลงในเสตงที่ทำด้วยหยวก กล้วย ขนาดกว้างประมาณ 1 คืบเศษ หรืออาจเล็กกว่านิดหน่อย เพราะจะต้อง เอาเสตงนี้ ไปวางไว้บนเสาไม้ ซึ่งสมมติว่าเป็นปราสาทของเทวดาทั้งสี่ ส่วนอัน กลางนั้นจะสูงกว่าสมมติว่าเป็นของพระยาอินทราธิราชซึ่งเป็นประมุขของเทวดา และจะต้องมีเสตงอีกอันหนึ่งวางไว้ที่ตีนปราสาท ซึ่งสมมติว่าเป็นของแม่ธรณีเจ้าที่ ซึ่งเป็นประจักษ์พยานในการมงคลที่จัดขึ้น เสตงกลางนั้นมีฉัตร 1 ใบ นำไปวาง ไว้บนแท่นทางตะวันออกเฉียงเหนือของงานนั้นแล้วกล่าวคำเชิญเทวดาว่า สัตค กามะ จะ รูปะ คิริสิชะระตะเถ จันตะลิกเข วิมานะ ทีเป รัฏฐะ จะ คามะ ตะรุวะนะคะหะเน เคหะวัตถุมหิ เขตเต ภูมิภฏฐาทะโย จะ ตุโลกะปา ละราชา ยะมะราชา อินโท เวสสุวัณณะราชา อะริยะะ เมตเตยโย โพธิสัตตา วะกาทะโย อะริยะะสวะกา จะ ปุถุชะนา กัลปंनाณา จะ สัมมาทิฏฐิ เยวะ พุทธะ ปะสันนา ธัมเม ปะสันนา สังฆะ ปะสันนา พุทธะ สะการะวา ธัมเม สะการะวา อิโต ฐานะโต ยาวะ ปะรัมปะรา อิมัสสมิงสุ จักกะวาเพสุ เทวะตา ยัง มุนีวะระวะจะนัง สาธะโว โน สุณันตุ ฯ เมื่อจบคำเชิญเทวดาแล้ว ก็กล่าวคำ โอกาสว่า สุณันตุ โภณโต เทวะสังฆาโย ตูราพระยาเจ้าจุตน์จ้องค์ คือ พระยาธะ ระรัฏฐะตนอยู่รักษาหนวันออกก็ดี พระยาวิรุฬหะกะ ตนอยู่รักษาหนใต้ก็ดี พระยา วิรุปักกะ ตนอยู่ทิศหนวันตกก็ดี พระยากุมะระตนอยู่หนเหนือก็ดี พระยาอินตาเจ้าฟ้า ตนเป็นเจ้าเป็นใหญ่แก่เทวดาสร้างสวรรค์ชั้นฟ้า มีดาวตั้งสี่เป็นต้นเป็นประธาน ปายตาได้มีดาววารุณะและนางธณีนเป็นที่สุด บัดนี้ผู้ข้าทั้งหลายได้บำเพ็ญกระทำบุญ จำศีลกินทานมานาน้อยเท่าใดก็ดี ผู้ข้าทั้งหลายขอถวายส่วนบุญผู้นี้แด่สมณเจ้าทั้งหลาย ตนประเสริฐ จุ่งจักมาอนุโมทนายินดี เชิญผู้ข้าทั้งหลายและขอ จักจุตน์ ๆ จุ่งจักมาปกป้องรักษา ยังพ่อแม่ลูกเต้าหลานเหลน ทาสีทาสา ช่างม้า ช่างคนดังหลาย เปิดไถ่หมูหมา ของเลี้ยงแห่งผู้ข้าทั้งหลายจุ่งหื้อพ้นจากกังวลอน ตรายดังหลาย จุ่งหื้อระงับกลับหายไ้ แต่ผู้ข้าจุคนจุตัวสัตว์ มีพระยาเวสสุวรรณและนายหนังสือจุตน์ อันจัดโทษจัดคุณ จัดบุญจัดบาป เลียบโลกตั้งมวล ผู้ข้าขอหลีกพิกเว้นจากเขตบ้านแดนเมืองแห่งผู้ข้าทั้งหลาย แล้วขอหื้อผู้ข้าทั้งหลาย จุ่งประกอบไปด้วยสัพพะสวัสดิ์ ขออย่าหื้อไ้

ไข่เจ็บใหม่ได้หนาว ขอหื้อพ้นจากภัยยะ ตั้งมวล ขอหื้อผู้ข้าต้งหลาย ประกอบไปด้วยข้าวของเงินคำ
ข้างม้า วัว ควาย แก้วแหวน ข้าวเปลือกข้าวสาร หาสีทาสา พร้าพร้อมบั่วระมวล ตามคำปรารณา จู้
เยื้องจู้ประการนั้นเที่ยงแต่ดีหลี แต่เตอ ๑ แล้วโอกาสไปหนวันออกว่า..... “บุริมัสมิง ทิสภาเค กาเย
มัง รักขันตุ อะหัง วันทามิ สัพพะทา ยันตัง สันตัง ปะทัง อภิสวาหาย.....” ว่า แล้วโอกาสทิดได้
ว่า.....” ทักขิณัสมิง ทิสภาเค กาเย มัง รักขันตุ อะหัง วันทามิ สัพพะทา ยันตัง สันตัง ปะทัง อภิ
สวาหาย....” ว่า ๓ หน แล้วโอกาสหนวันตกว่า..... “ปัจฉิมัสมิง ทิสภาเค กาเย มัง รักขันตุ
อะหัง วันทามิ สัพพะทา ยันตัง สันตัง ปะทัง อภิสวาหาย.....” ว่า ๓ หน แล้วโอกาสหนเหนือว่า.....
“อุตตะรัสสมิง ทิสภาเค กาเย มัง รักขันตุ อะหัง วันทามิ สัพพะทา ยันตัง ปะทัง อภิสวาหาย.....”
ว่า ๓ หน แล้วโอกาสแห่งหน้าขึ้นต้งบนว่า..... “อุปะริมัสมิง ทิสภาเค กาเย มัง รักขันตุ อะหัง
วันทามิ สัพพะทา ยันตัง สันตัง ปะทัง อภิสวาหาย สัพพัน ตะรายา วินาสันตุ.....” ว่า ๓ หน แล้วว่า
สิทธิ กิจจิง สิทธิกัมมัง สิทธิลาภัง ภาวันตุ เต ๑

๑.๖ การสืบชะตา

๑.๖.๑ ผู้ให้ข้อมูล พ่ออาจารย์ปัน ชลธาร บ้านเลขที่ ๕๗ หมู่ที่ ๑๓ ต.ห้วยม้า อำเภอเมือง
แพร่ จังหวัดแพร่ การสืบชะตามี ๓ อย่าง คือ

๑. ชะตาบ้านใหม่ทำบุญขึ้นบ้านใหม่
๒. ชะตาคนเป็นไข้บ่หู้จะหายต้องสืบชะตา
๓. สืบชะตาว่าไม้สำคัญบ่สบายเป็นชะตาน้อย

๑.๖.๒ ความเป็นมา นานถึงร้อยกว่าปีมาแล้วที่คนเขาไดปฏิบัติกันมาตลอด เน้นความเชื่อ ของ
คนเขาที่ได้กระทำมา เวลาเจ็บเป็นเย็นอุ่นถ้าผู้ใดสืบชะตาส่งเคราะห์ส่งตัวเป้ง ตัวจนก็หายได้

๑.๖.๓ เป็นพิธีกรรมเพื่อ สืบสานประเพณีของบ้านเฮาล้านนาไทย เพื่อลูกหลานจะได้ปฏิบัติ
สืบกันต่อไป

๑.๖.๔ ของที่ใช้ในการประกอบพิธี สืบชะตาบ้านใหม่มีเครื่อง ๑๐๙ บาทอย่าง มีสะตวง
อันหนึ่งกว้างศอกของเจ้าของบ้าน มีหมากแล้ม ปูแล้ม บุหรี้ เมี่ยง ข้าว ตาล กล้วย อ้อย จ่อน้อยเตียน
ขี้ผึ้งน้อยรูปข้าวสุกจิ้งปิ้งไม้สีผืนอย่างละ ๑๐๙ ไม้กำ สียาวศอกของเจ้าบ้านต้นกล้วยต้นอ้อย ต้นข้าว
กล้วย เครื่องฟ้า ขนง ตุงยาว
สามตัวสาดใหม่หมอนใหม่หมอน้ำต้นไม้อ้อสามเล่มยาววาข้าวสุกข้าว ข้าวเปลือก ผ้าขาวผ้าแดงเตียน
ขี้ผึ้งสีสายเวียนหัวเจ้าของบ้านคนละเส้น

๑.๖.๕ ขั้นตอนการสืบชะตา บ้านเวลา ๐๙.๐๐ น. พระ ๙ รูป มาถึงบ้านแล้ว พ่ออาจารย์นำ
ไหว้พระรับศีล แล้วพระเจริญพระพุทธมนต์เสร็จแล้ว พระสงฆ์ สืบชะตาเสร็จแล้ว พ่ออาจารย์ถวาย
ภัตตาหารไทยหวาน แต่พระสงฆ์เสร็จแล้ว รับพรจากพระสงฆ์

(๑) อุปกรณ์สืบชะตาบุคคลทั่วไป สืบชะตาน้อย ชะตาว่าไม้ขอ ๖ คน บ่สบาย หื้อส่งเคราะห์
ส่งตัวเป็นตัวจนหื้อแบ่งสะตวงกว้างคืบ ๓ อัน เครื่อง ๔ ๒ สะตวง เครื่อง ๑ ๗ สะตวง เครื่องแกงส้ม
แกงหวาน ฟ้าวตาล กล้วย อ้อย หมากพลู จิ้นปลาพริกห้ำเกลี้ยข้าวสุกข้าวสารขนมลูก ลูกของหวาน
ดอกไม้จ่อแขวหน้าหน้า

(๒) อุปกรณ์ สีสบชะตาหลวง หื้อแบ่งสวดวงอันหนึ่งกว้างศอกของคนบ่อสบาย หมากล้ม พลุ
ล้ม บุษรี เมียง ฟ้าว ตาล กล้วย อ้อย ธูปเทียน ต้นกล้วย ต้นอ้อย สาตใหม่ หมอนใหม่ ผ้าขาว ผ้า
แดงจ่อน้อย ตุง ต.ตัวเตียนซี่ผึ้ง สีสายเวียนหัวเท่าอายุ ผ้าเสื้อของคนใช้ไม้ถ้าสีขาวศอกของเจ้าของคู่
อายุยาววา ๓ อัน

๑.๗ กลองสะบัดชัย

เป็นกลองที่มีมานานแล้วนับหลายศตวรรษ ในสมัยก่อนใช้ ตียามออกศึกสงคราม เพื่อเป็นสิริ
มงคล และเป็นขวัญกำลังใจให้แก่เหล่าทหารหาญในการต่อสู้ให้ได้ชัยชนะ ทำนองที่ใช้ในการตี กลอง
สะบัดชัยโบราณมี ๓ ทำนอง คือ ชัยเกเรี, ชัย ดิถี และชนะมาร การตีกลองสะบัดชัยเป็น
ศิลปะการแสดงพื้นบ้านล้านนาอย่างหนึ่ง ซึ่งมักจะพบเห็นในขบวนแห่หรืองานแสดงศิลปะพื้นบ้านใน
ระยะหลังโดยทั่วไปลีลาในการตีมีลักษณะ โลดโผนเร้าใจมีการใช้อวัยวะหรือส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย
เช่น ศอก เข่า ศีรษะ ประกอบในการตีด้วย

ทำให้การแสดงการตีกลองสะบัดชัยเป็นที่ประทับใจของผู้ที่ได้ชม จนเป็นที่นิยมกันอย่างกว้างขวางใน
ปัจจุบัน

รูปร่างลักษณะกลองสะบัดชัย

ในเขตล้านนา ซึ่งมักจะมีลักษณะเหมือนกัน คือมีกลองสองหน้าขนาดใหญ่ ๑ ลูก หน้ากว้าง
ประมาณ ๓๐ - ๓๕ นิ้ว ยาวประมาณ ๔๕ นิ้ว หน้ากลองหุ้มด้วยหนังตึงด้วยหมุด (ล้านนาเรียก “
แซ่ว ”) โดยที่หมุดไม่ได้ตัดเรียบคงปล่อยให้ยาวออกมาโดยรอบ ข้าง ๆ กลองใหญ่ มีกลองขนาดเล็ก ๒
- ๓ ลูก เรียกว่า ลูกตบ “ ” กลองลูกตบทั่วไปก็มีสองหน้าบางแห่งมีหน้าเดียว ขนาดหน้ากว้างประมาณ
๘ - ๑๐ นิ้ว ความยาวประมาณ ๑๒ - ๑๕ นิ้ว หน้ากลองหุ้มด้วยหนังตึงด้วยหมุดเช่นกัน ดังที่ได้
กล่าวแล้ว กลองสะบัดชัยในปัจจุบันเป็นกลองที่ย่อส่วนมาจากวัด เมื่อย่อขนาดให้สั้นลง โดยหน้ากว้าง
ยังคงใกล้เคียงกับของเดิม ลูกตบก็ยังคงอยู่ ลักษณะการหุ้มหน้ากลองเหมือนของเดิมทุกประการ ตัว
กลองติดคานหามสำหรับคนสองคนหามได้ ต่อมาไม่นิยมใช้ลูกตบ จึงตัดออกเหลือแต่กลองใหญ่
ลักษณะการหุ้มเปลี่ยนจากการตึงด้วยหมุดมาใช้สานเร่งเสียง เพราะสะดวกต่อการตั้งหน้ากลองให้ตั้ง
หรือหย่อนเพื่อให้ได้เสียงตามที่ต้องการ ข้างกลองประดับด้วยไม้แกะสลักซึ่งนิยมแกะเป็นรูปนาค และ
มีผ้าห่มตัวกลองให้ดูสวยงามอีกด้วย

๑.๘ การเย็บขันศรี / บายศรี

ขันศรี ผู้คนคว่ำ นางหลั่น ทะนันชัย บ้านเลขที่ ๘๔ หมู่ที่ ๑๓ ตำบลห้วยม้า อำเภอเมือง
แพร่ จังหวัดแพร่

ความเป็นมา บายศรีเป็นของสูงเป็นสิ่งที่มีความหมายของคนไทยตั้งแต่โบราณมาจนถึงปัจจุบัน
นับตั้งแต่เกิดจะจัดพิธีสังเวยและทำขวัญในวาระต่าง ๆ ซึ่งจะต้องมีบายศรีเป็นสิ่งสำคัญในพิธีนั้น ๆ ซึ่ง
เป็นศาสนาของพราหมณ์ “บายศรี” มีความหมายว่า เครื่องเชิญขวัญหรือรับขวัญ ทำด้วยใบตอง รูป
คล้ายกระทงเป็นชั้น ๆ มีขนาดใหญ่เล็กสอปขึ้นไปตามลำดับ เป็น ๓ ชั้น ๕ ชั้น ๗ ชั้น หรือ ๙ ชั้น
ตามลำดับ ในล้านนานิยมเรียก บายศรีว่า ใบสี หรือ ใบสรี และเรียกพานบายศรีว่า “ขันใบสี” ทั้งนี้
เนื่องจากพานซึ่งเป็นภาชนะที่นำมารองรับบายศรีนั้นทางล้านนาเรียกว่า “ขัน” คนโบราณมีความเชื่อ
ว่าร่างกายของคนและสัตว์จะมีขวัญกำกับอยู่รวม ๓๒ ขวัญ เมื่อขวัญได้รับความกระทบกระเทือนก็จะ

ตกไปหรือหนีไปจากร่างกาย เรียกว่า ขวัญหนี ขวัญหาย ขวัญตก ขวัญอ่อน ขวัญจาก ขวัญบิน เป็นต้น เป็นเหตุทำให้ เจ้าตัวไม่สบายดังนั้นจะต้องมีการเรียกขวัญ – เรียกขวัญ ให้มาสู่บายศรี ซึ่งประดับดอกไม้หอม นานาชนิดให้ขวัญมาสู่ตมดอกไม้และมาบริโภคอาหารที่ใส่ไว้ในบายศรี จากนั้นจึงเชิญขวัญเข้าสู่ตัวแล้วก็จะผูกขวัญไว้ โดยใช้ด้ายผูกที่ข้อเป็นสำคัญ

บายศรีแยกเป็น ๔ ประเภท คือ

๑. บายศรีหลวง

๒. บายศรีนมแมว

๓. บายศรีปากชาม

๔. บายศรีกล้วย

บายศรีที่ใช้ในงานดาบอยหรือพิธีเรียกขวัญลูกแก้วหรือทำขวัญนาคน ใช้บายศรีนมแมว

อุปกรณ์ประกอบในการเย็บบายศรี

๑. พาน หรือโตก หรือขันแดง

๒. สลุง (ขัน)

๓. กาบ หรือขาบายศรี

๔. ดอกไม้สำหรับใช้ตกแต่งใช้ตามความเชื่อที่เป็นมงคลและใช้ตามสีสนที่ที่ต้องการ หรือมีกลิ่นหอมที่นิยมใช้ทั้งดอก ได้แก่ ดอกกาແຄດ (การะเกด) ดอกสบันงา (กระดังงา) ดอกเก็ดละหว่า (ดอกพุท) ดอกกาสะลอง (ดอกปีป) ที่ขาดไม่ได้คือ ดอกป่านเถื่อน (ดอกรัก) และดอกตำล่อม (ดอกบานไม่รู้โรย) ดอกคำปู้จู้ (ดอกดาวเรือง) ดอกกล้วยไม้ และดอกกุหลาบ

๕. ใบตองนิยมใช้ใบตองกล้วยตานี เนื่องจากมีลักษณะเป็นเงา มั่นาว เมื่อโดนน้ำจะยิ่งเกิดประกายสีเขียวเข้มสวยงามยิ่งขึ้น และที่สำคัญใบตองตานี มีความคงทน ไม่แตกง่าย ไม่เหี่ยวง่าย สามารถนำมาพับม้วนเป็นรูปลักษณะต่าง ๆ ได้ง่าย และสามารถเก็บไว้ได้นานหลายวัน

วัสดุทั่วไป

-ด้าย สำหรับร้อยอุบะ เย็บแมงดา

-ไม้กลัด สำหรับเสียบยอดบายศรี เสียบดอกไม้สำหรับปัก

-ไม้เสียบลูกชิ้น สำหรับยึดตัวบายศรี ยึดฐานบายศรี

-ข้าวบาฬาสติกร สำหรับเป็นกลีบเลี้ยงของอุบะ

-โฟม สำหรับเป็นที่ยึดดอกไม้ และตัวบายศรี

-ตะปูเข็ม สำหรับยึดดอกไม้ และกลีบใบตองแบบต่าง ๆ

-ผ้าขาว สำหรับคลุมห่อบายศรีก่อนการใช้งาน

-ถาด สำหรับใส่วัสดุต่าง ๆ

-อ่างน้ำ สำหรับใส่น้ำเพื่อแช่ดอกไม้ ตัวบายศรี

-เชียง สำหรับรองตัด หั่น วัสดุต่าง ๆ

-มีดหั่น สำหรับหั่นวัสดุต่าง ๆ

-กรรไกร สำหรับตัดแต่งวัสดุต่าง ๆ

-คีมตัดลวด สำหรับตัดลวด ดึงเข็ม กัด ดันที่ยึดบายศรี

ขั้นตอนการเย็บบายศรี

๑. เมื่อได้ใบตองกล้วยตานีมาแล้ว จะต้องนำมาทำความสะอาดก่อนด้วยการเช็ดโดยใช้ผ้านุ่ม ๆ เช็ดฝุ่นละอองและสิ่งสกปรกต่าง ๆ ออกจกัใบตองเสียก่อนแล้วฉีกใบตองเป็น ๓ ประเภท

- ใบตองสำหรับทำกรวยแม่ ฉีกกว้างประมาณ ๒ นิ้วฟุต
- ใบตองสำหรับทำกรวยลูก ฉีกกว้างประมาณ ๒ นิ้วฟุต
- ใบตองสำหรับห่อ ฉีกกว้างประมาณ ๑.๕ นิ้วฟุต

๒. นำใบตองมาพับให้มีปลายเรียวแหลม หรือเย็บเป็นกรวย โดยพับกรวยแม่และกรวยลูกจะมีลักษณะวิธีการพับเหมือนกันเพียงแต่กรวยลูกจะมีการนำดอกพุดมาวางเสียบไว้ที่ส่วนยอดปลายแหลมของกรวยด้วย เมื่อพับหรือม้วนใบตองเป็นกรวยเสร็จในแต่ละกรวยแล้วให้นำลวดเย็บกระดามาเย็บใบตองไว้เพื่อป้องกันใบตองคลายตัวออกจากกันแล้วเก็บกรวยแต่ละประเภทไว้จนครบจำนวนที่ต้องการ เมื่อได้กรวยแต่ละประเภทครบตามจำนวนที่ต้องการแล้วก็นำกรวยที่ได้มาห่อ โดยการนำใบตองที่ฉีกเตรียมไว้สำหรับห่อมาห่อกรวยหรือเรียกอีกอย่างว่า “ห่อผ้า” หรือแต่งตัวให้กรวยบายศรี

๔. การห่อริ้วบายศรี คือ การนำกรวยแม่ และกรวยลูกที่ได้ห่อกรวยไว้เรียบร้อยแล้วมาห่อมัดรวมเข้าด้วยกัน ใน ๑ ริ้ว จะประกอบด้วยกรวยแม่ ๑ กรวย กรวยลูกตามจำนวนชั้นของโตกหรือพานลดหลั่นตามลำดับ เช่น ๑๕, ๑๔, ๑๓, ๑๒, ๑๑, ๑๐, ๙ กรวย

๓. วิธีการห่อริ้ว มีการห่อคล้ายกับการห่อกรวยแม่หรือกรวยลูกแต่จะแบ่งวิธีตามลักษณะงาน
๒ วิธี - ห่อแบบตรง คือการห่อโดยเริ่มต้นจากกรวยแม่ แล้ววางกรวยลูกไว้ด้านบนกรวยแม่เป็น ชั้น ๆ ทับกันขึ้นมา หรือหันกรวยลูกเข้าหาตัวผู้ห่อ การห่อแบบนี้ จะได้ริ้วบายศรีค่อนข้าง ตรง และในช่วงตัวริ้ว จะมีรอยหยักของใบตองห่อเรียกว่า มีเกล็ด - ห่อแบบหวาน คือการห่อ โดยเริ่มต้นจากกรวยแม่ แล้ววางกรวยลูกไว้ด้านล่างของกรวยแม่และวางซ้อนลงด้านล่างลงไปจนครบ หรือหันกรวยแม่เข้าหาตัวผู้ห่อ โดยวางกรวยลูกลง ด้านล่างจนครบนั่นเอง การห่อแบบนี้ จะได้ริ้วบายศรีเป็นลักษณะอ่อนช้อย งาม อ่อนหวาน เมื่อห่อริ้วจนเสร็จในแต่ละริ้วแล้ว จึงนำริ้วที่ได้ลงแช่ในน้ำผสมสารส้มที่เตรียมไว้ประมาณ ๒๐ นาที เพื่อให้ใบตองเข้ารูปทรง อยู่ตัวตามที่ได้พับและห่อ จากนั้น จึงนำไปแช่ในน้ำผสมน้ำมันมะกอกต่อไป เพื่อให้ริ้วมีความเป็นมันวาว เน้นสีเขียวเข้มของใบตองมากขึ้น และมีกลิ่นหอมในตัวเอง

๔. การประกอบพานบายศรี ถือเป็นขั้นตอนสุดท้ายในการทำบายศรี คือการนำริ้วมาประกอบกับพาน หรือโตกควรเริ่มจากพานใหญ่ที่สุด หรือพานที่วางอยู่ชั้นล่างสุดก่อน โดยการวางให้ริ้วอยู่บนพานให้มีระยะห่างเท่า ๆ กัน ๕ ริ้ว ซึ่งจะยึดริ้วติดกับพานโดยใช้ไม้ปลายแหลมที่เตรียมไว้แล้ว มากัดหรือเสียบจากด้านบนของริ้วให้ทะลุไปยึดติดกับโพมที่รองไว้บนพื้นพาน การประกอบริ้วกับพานชั้นต่อ ๆ ไปก็ใช้วิธีเดียวกันแต่จะให้ริ้วชั้นที่ ๒ วางสลับกับริ้วชั้นแรกและชั้นต่อ ๆ ไปก็ให้สลับกันไปเรื่อยจนถึงชั้นสูงสุดซึ่งสูงวางทับริ้วใบตองเป็นลำดับสุดท้ายที่ปลายหรือยอดบายศรีจะใช้ด้ายดิบโยงหรือวนทักษิณาทอเนื่องกันในแต่ละยอด โดยเหลือช่วงว่างไว้หนึ่งช่องเพื่อให้เป็นประตูทางเข้าสำหรับขวัญที่จะเข้าไปกินอาหารคาวหวานที่เตรียมไว้ในสลุได้

บายศรีสำหรับบวชนเณร ใช้ ๕ ชั้น บายศรีสำหรับบวชพระ ใช้ ๗ ชั้น

อาหารหรือเครื่องสังเวยในบายศรีโดยทั่วไปประกอบด้วย

๑. ข้าวเหนียวสุกที่ทำเป็นปั้น
๒. อาหารคาว เช่น ไข่ต้ม (มักใช้ไข่ไก่) ปลา เนื้อ เป็นต้น
๓. อาหารหวาน ได้แก่ ขนมต่าง ๆ เช่น ข้าวแต่น (นางเล็ด) ขนมชั้น เป็นต้น
๔. ผลไม้ เช่น กล้วย (มักเป็นกล้วยน้ำว้า)
๕. หมาก พลุ บุหรี่ เมี่ยง
๖. มะพร้าวอ่อน
๗. น้ำบริสุทธ์

แพทย์แผนไทย

หมอเป่า / น้ามนต์รักษาผู้ป่วย

ผู้ให้ข้อมูล พ่ออาจารย์ปิ่น ชลธาร บ้านเลขที่ ๖๗/๒ ต.ห้วยม้า อ.เมืองแพร่ จ.แพร่

วิธีการ ตั้งเงินเก้าอี้หมากหัวปุมัดเตียนรูป ๘ คู่ ผ้าขาว ผ้าแดง ข้าวสาร เงิน ๓๖ บาท น้ำเปล่าหรือน้ำมนต์ให้กิน

วิธีการ หมอเป่าต้องมีสายเตียนมาให้ขึ้นครุถ้าจะเป่าต้องอยู่ข้างนอกบ้าน ข้างแรกก่อนจะเป่าต้องถอนผมมา ๑ เส้น เอามากวาดแผลก็เป่าตามแผลก็มนต์น้ำให้กินแล้วก็มาเป่าติดกัน ๒ - ๓ วัน

วิธีการ แมลงป่องต้องเป่าแล้วก็มนต์น้ำให้กินก็หาย

วิธีการ ก้างข้างคอกก็มนต์น้ำให้กิน ถ้าเป่าคาถาห้ามมิให้มี นะโมคาถาก้างข้างคอก มากินหญ้าช่วยหางแมวกินปลาช่วยข้างว่าสามบดมนต์น้ำให้กิน

ยาแก้ริดสีดวงจมูก

ผู้ให้ข้อมูล แม่เกียง ทะตัน บ้านเลขที่ ๘๗ หมู่ที่ ๑๓ ใช้ใบตองม้วนแล้วสูบวันละ ๓ ครั้ง หลังอาหาร ด้วยามี

๑. ใบหนาด
๒. ใบหรือกลีบดอกบัว
๓. ดอกกาละลอง
๔. ดอกสารภี
๕. เปลือกหอมแดง
๖. เปลือกกระเทียม
๗. ใบน้อยหน่า
๘. ใบขมิ้น
๙. ใบฝิเจ้าน้อย

วิธีใช้ ให้หั่นเป็นเส้นเล็กๆตากแดดให้แห้งนำใบตองแห้งม้วนแล้วสูบ ยามะโหกร(ริดสีดวงทวาร) ใช้ต้มน้ำ ๓ ส่วน ให้เหลือ ๒ ส่วน แล้วกินแทนน้ำหรือ ๓-๔ ครั้ง ก็ได้

อุปกรณ์

๑. ไม้สัก
๒. ไม้คู้
๓. ไม้แดง
๔. ไม้ลมหั่น(ราชพฤกษ์)
๕. ไม้มาแตก
๖. ไม้ซี่เหล็ก

ผู้จัดเก็บข้อมูล นางสาววัลย์ เอกจิตร ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลห้วยม้า ตำบลห้วยม้า
อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่

